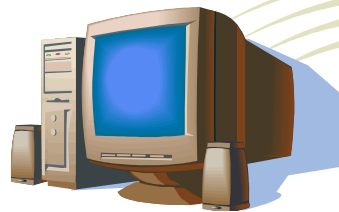

HÅLLBAR

KONSUMTION

Inledning

Inledning

Den ökade konsumtionen i världen visar idag en märkbar påverkan på klimatet. Begreppet hållbar konsumtion omnämndes första gången i samband med hållbar utveckling under Rio konferensen och i handlingsprogrammet Agenda 21 1992. Världens konsumtionsmönster hänger intimt samman med den globala naturresursförbrukningen/naturresursuttaget och den ökade ekonomiska tillväxten. Tillväxt är inte ett tillstånd, utan en pågående förändringsprocess där både människor och miljö tar skada.

Naturvårdsverket skrev i en rapport (2003) olika produkters livscyklar och deras utsläpp. Det framkom att flera nyckelaktiviteter är avgörande, nämligen bilåkandet, uppvärmningen av bostäderna, elanvändning, köttkonsumtion och flygtransporter. Produkters miljöbelastning ur ett helhetsperspektiv blir alltmer nödvändigt och Naturvårdsverket utvecklar nu styrmedel för hållbar konsumtion.

Bilen, biffen, bostaden - hållbara laster, smartare konsumtion var en statlig utredning (SOU 2005:51) som handlade om hur hushållens konsumtion kunde bli smartare för plånboken och hälsan. De tre områdena äta, bo och resa hållbart lyfts fram. I betänkandet har hållbar konsumtionsutveckling återgetts med både synergieffekter och potentiella konflikter i de olika dimensionerna.

I rapporten *Den svenska konsumtionens globala miljöpåverkan* (2010) visas konsumtionsperspektivets påverkan på klimat, luft, vatten, mark och kemikalier. Här har tagits hänsyn till en produkts utsläpp under hela livscykeln, oavsett var utsläppen har uppstått. Livscykeln utgår från råvaruframställning, produktion, distribution och användning till avfallshantering, som sedan fördelas till den enskilde konsumenten.

Många begrepp har använts för att belysa användandet av naturresurser och energi. Metoder för att mäta nuläge och strategier för framtiden är bland annat *faktor 10* respektive *ekologiska fotavtryck*. Faktor 10 innebär ett långsiktigt mål för industriländerna, där naturresursuttaget bör vara en tiondel av idag. Organisationen Medveten Konsumtion arbetar mot en ökad kunskap om konsumtionens effekter på miljön utifrån *reduce, reuse, recycle och respect*. Studier av *ekologiska fotavtryck* ger en bild över naturresursuttaget, som gör det lättare att förstå och förändra konsumtionsmönster. Fotavtrycket är ett statistiskt mått över produktion och konsumtion.

Ett ekologiskt fotavtryck är ett sätt att mäta resursförbrukning och avfallsproduktion för en individ eller nation. Fotavtrycken mäts i hektar (ha) över biologiskt produktiva ytor (land och hav) per individ och per år (www.mfot.be).

Fotavtrycket är i realiteten en följd av människors konsumtion. Inverkan på miljön när mat, kläder, prylar, bostäder, offentliga byggnader, infrastruktur, transportmedel med mera produceras, får effekter på skogar, hav, vattendrag, mark, luft och biologisk mångfald (växter och djur).

Läs mer:

WWF www.wwf.se/v/ekologiska-fotavtryck/1127697-ekologiska-fotavtryck-startsidawww.wwf.se/utbildning/skolan/elevrum/testa-din-skola/1180390-ny-smart-kalkylator-hjalper-ungdomar-och-skolor-att-mata-sina-ekologiska-fotavtryck

FN – förbundet www.globalis.se/Statistik/Ekologiskt-fotavtryck#bars

Klimatsmart <http://klimatsmart.se/?page=videos&id=43>

Hållbar konsumtion – inledning – lärande för hållbar utveckling

I *miljöekonomin* analyseras miljöfrågorna utifrån etablerade nationalekonomiska teorier. Värden av naturresurserna/miljön vägs in i samhällets beslut och kostnadsberäknas. Perspektivet innebär att undvika eller minimera konsekvenserna för människa och miljö, men fortfarande ha lönsamhet och ökad tillväxt i fokus.

Läs mer:

Naturvårdsverket <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Lagar-och-styrning/Miljoekonomi/>

Ekologisk ekonomi utgår inte från de gängse nationalekonomiska modellerna, utan har ett tvärvetenskapligt helhetsperspektiv. Perspektivet utgår från ekologi och naturresurskapitalet. Här anses att den hållbara utvecklingen inom alla områden kräver att miljöhänsyn bör tas i alla beslut. Inom ämnet finns olika synsätt till exempel en räntefri ekonomi, ett samhälle utan tillväxt eller en styrd tillväxt utifrån kvalitet och effektivitet.

Läs mer:

Wikipedia http://sv.wikipedia.org/wiki/Ekologisk_ekonomi

Stockholms universitet <http://www.ink.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?a=11679&d=3584>

Samtal om hållbar konsumtion

Framtiden kommer att kräva nya konsumtionsmönster för alla medborgare oavsett var man bor. För att åstadkomma en förändring behövs medvetna medborgare och nya handlingssätt i samhället. Konkreta kraftfulla beslutsfattare som visar vägen med styrmedel, demokratiska samtal och diskussioner både lokalt och globalt är avgörande.

Ansvar för att produktionen och konsumtionen skall bli hållbar delas av många samhällsaktörer. Här måste den enskilde även skaffa sig lokal praktisk kunskap för framtiden. I det lokala frirummet kan hållbar utveckling tillämpas genom bland annat pedagogiska insatser i skolan.

Att *uppleva, upptäcka och förstå* är grunden för lärandet. Miljöperspektivet och lärande för hållbar utveckling kräver ytterligare steg för att nå *insikter och handling*. I läroplanens mål framhävs elevernas ansvarstagande och möjlighet till ett personligt ställningstagande i globala miljöfrågor. Att direkt kunna påverka miljöfrågorna är en väsentlig del i skolans fostran. Då kan det lokala perspektivet vara enklare och mer greppbart.

Betydelsen av biologisk mångfald, ett rikt växt- och djurliv betonas i både läroplan och miljökvalitetsmål. Mångfalden utgör grunden till ett varierat landskap, som ger natur- och kulturvärden och är ett led i hållbar utveckling. För att öka engagemanget runt hållbar utveckling behöver lärandet förankras i insikter om att naturresurserna är begränsade och att livsstilen behöver förändras.

Alla samtal runt tankar och värderingar kring förståelse av något tema kan leda till insikter och bana väg för det egna agerandet hos varje elev. Här i häftet har tre samtal lyfts fram: Tillväxt som system, Naturkontakt, biologisk mångfald – utomhusperspektiv i det gröna och Hållbar livsstil. Runt samtalen finns ytterligare värderingsövningar och aktiviteter.

Hållbar konsumtion – inledning – lärande för hållbar utveckling

Samtal 1 Tillväxt som system

Tillväxt som system utgår från ekonomiska modeller, som funnits de senaste århundradena.

Idag är tillväxt en ödesfråga väl sammankopplat med klimatförändringarna. Utmaningen är stor att komma till rätta med naturresursuttag, miljöförstöring, befolkningsökning och finansiella kriser. Frågorna är många, där en nyckelfaktor är om vi behöver tillväxt eller inte? Tillväxtens innebörd kan besvaras med hur ska vi gå tillväga, för vem och på vilka villkor?

I samtalet om hållbar livsstil finns alternativa organisationer som i handling försöker genomföra konkreta samhällsförändringar.

Tillväxt

Syftet är att se mönster, reflektera och våga ställa obekväma frågor runt vardagens konsumtion.

http://www.bokus.com/cgi-bin/product_search.cgi?subject=7.4.6

Handlingsruta (om vad som kan göras i elevernas närmiljö)

- Se övningen Köpfri dag

De senaste åren har ett flertal böcker skrivits för att informera och skapa debatt runt miljöpåverkan, konsumtion och lycka. Läraren frågar eleverna vad de tror att ordet tillväxt är och vilka konsekvenser/effekter tillväxt får i samhället. Pengar, överlevnad och lycka är tre bra utgångspunkter för ett samtal.

Fler följdfrågor kan ställas till de äldre eleverna. Har samhället blivit besatt av tanken på tillväxt? Är människan rädd? Finns alternativ till pengar?

I grupper/par skriver eleverna minst 6-10 frågor för en intervju/intervjuer med närstående. Svaren diskuteras gemensamt. En variant är att sammanställa svaren i grupper och se vilka tankar som är rådande här och nu.

De äldre eleverna kan använda gratis statistikprogram med 10 frågor.

http://sv.surveymonkey.com/MyAccount_GetStarted.aspx

De äldre eleverna får möjlighet att ta del av den uppmärksammade boken *Välfärd utan tillväxt* av Tim Jackson utgiven 2011. Följande recension ger en tanke om värdet av att delge eleverna en framtidstro.

I *Välfärd utan tillväxt* förmedlar Tim Jackson en trovärdig vision av hur det mänskliga samhället kan blomstra utan att vi behöver överskrida vår planets ekologiska gränser. Att infria denna vision är utan tvivel vår tids viktigaste uppgift.

Boken innehåller tolv kapitel, som berör förlorat välstånd, oansvarighetens tidevarv, en omdefiniering av välstånd, tillväxtens dilemma, myten om frikoppling, konsumismens järnbur, keynesianismen och

Hållbar konsumtion – inledning – lärande för hållbar utveckling

den ”gröna nya givna”, ekologisk makroekonomi, blomstring inom ekologins gränser, styrelseformer för välbefinnande, övergången till en hållbar ekonomi, välbefinnande som varar.

Läraren väljer ut ett kapitel som är intressant utifrån tidigare samtal. Mindre stycken delas ut till grupper/par som läser och försöker förstå innebörden. Eleverna letar sedan kommentarer till boken på internet till exempel klimatmagasinet Effekt. Hur tänker de runt: *Pengar liksom tillväxt är bara ett medel och målet kan se olika ut, vara hållbart eller icke-hållbart?*

Avsluta med en gemensam diskussion.

Samtal 2 Naturkontakt, biologisk mångfald – utomhusperspektiv i det gröna

Det ekologiska fotavtrycket handlar om vårt uttag i konsumtion av vad jorden förmår att producera. Naturresursuttaget påverkar miljön och allt levande. Det får konsekvenser för den biologiska mångfalden. Effekterna syns tydligast i nedhuggning av jordens artrikaste miljö, den tropiska regnskogen som ger plats för odlingar eller palmoljaplantager.

I Sverige försvinner den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet. Skälen är ändrad markanvändning från jordbruk till infrastruktur och bebyggelse som bostads – och industriområden. En annan orsak är även nedläggningen av ångar och betesmarker till förmån för produktion av skog.

I Albaeco nyhetsblad Ecosensus skrivs

Fotavtrycken säger därför inget om hur mycket biologisk mångfald mänskligheten egentligen behöver eller hur ekosystemen påverkas av fragmentering. Icke desto mindre är ekologiska fotavtryck ett pedagogiskt verktyg för att visa på vårt beroende av naturen, men det är viktigt att känna till dess begränsningar (www.albaeco.com/ecosensus/ecosensus1-02.pdf)

Handlingsruta (om vad som kan göras i elevernas närmiljö)

- Se Naturskoleföreningens Ute-böcker på förlaget Outdoor teaching

Naturkontakt och utevistelse har under lång tid haft betydelse för natur- och friluftorganisationerna. Det har varit ganska självklart att utgå från att naturkontakt leder till miljöengagemang. Under 2011 har Naturvårdsverket utgivit en rapport om *Den nyttiga utevistelsen? – Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang*. Rapporten är tvärvetenskaplig och vill

med utgångspunkt i humanekologi, miljöpsykologi, medicin och pedagogik visa vad forskningen inom respektive område har att säga om villkoren för barns naturkontakt idag och dess betydelse för individen och en hållbar samhällsutveckling.

Läs mer:

Naturvårdsverket <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6407-5.pdf>

Samtal 3 Hållbar livsstil

Idag finns trendspecialister som förutsäger framtiden i många olika områden. I DN (2120103) finns flera artiklar som handlar om att unga är positiva till framtiden men negativa till samhällets utveckling. Värdegemenskapen lyfts fram med utgångspunkt från den egna livsstilsgruppen. Man skapar livet på sina egna villkor genom att vara livs-entreprenörer. Urbansim, retro trender och ekologiska varor har

Hållbar konsumtion – inledning – lärande för hållbar utveckling

stor utbredning i unga människors framtidsdrömmar. Miljöaspekten besvarades när frågan om vad trenden visar att unga kommer att brinna för.

Miljöfrågan är något många unga är intresserade av i teorin, men i praktiken uteblir engagemanget ofta. Det är dyrt att äta ekologiskt och rättvisemärkt, att leva miljövänligt. Samtidigt inkräktar ett miljövänligt liv på den egna självständigheten och de egna konsumtionsbesluten. Unga gillar annars generellt frågor där man kan påverka direkt, konkret och se snabba resultat. Något miljörelsen har haft svårt med.

Vilka olika alternativ till ett mer hållbart liv finns i dagens strömningar? Här beskrivs några organisationer, som har lyft fram hållbar livsstil i olika perspektiv.

Enligt Wikipedia är hållbar livsstil en medveten livsstil med personligt ansvar gentemot människor och miljö. Det innebär att kunna se miljöproblemen och de sociala orättvisorna och genom kunskap kunna förändra världen med de egna valen. Livskvalitén utgår från behov som är i balans med ekologi, ekonomi och etik.

Läs mer:

http://sv.wikipedia.org/wiki/H%C3%A5llbar_livsstil

<http://www.ecoprofile.se/>

Ekologiska fotavtryck

Världsnaturfonden har en affisch, som kan hämtas hem från deras webbsida. Läraren har möjlighet att efter växtövningar och samtal låta eleverna räkna fram växtproduktion, skördar respektive matkonsumtion och jämföra med jordens egen produktionsförmåga. En affisch kan framställas med fokus på växter och mat.

Värderingsövningar kan genomföras med påståenden som till exempel

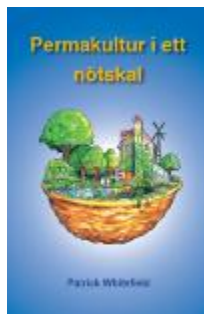
- Det ekologiska fotavtrycket talar om hur världen ser ut
- Sverige kan minska sitt fotavtryck till hälften

Ladda gärna ner ekologiska fotavtryckstidningen

WWF www.wwf.se/v/ekologiska-fotavtryck/1128707-ekologiska-fotavtryck-tidningen

Hållbar konsumtion – inledning – lärande för hållbar utveckling

Permakultur

http://www.permakultur.se/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=61&lang=sv

Permakulturbegreppet växte fram under 70-talet i Australien och har spridit sig runt världen, vars syfte är att agera för omsorgen om jorden, människorna och en rättvis fördelning av naturresurserna. Permakulturen utgår från ett designkoncept avseende platsens förutsättningar, ekologi, energiflöden och etik. Genom att planera och skapa hållbara miljöer, stort som litet i trädgårdar, kvarter, byar, företag kan varje enskild plats bevara den biologiska mångfalden i ekosystemet.

Läs mer:

<http://www.permakultur.se/>

Omställning Sverige

Hela Sverige ska leva är en organisation som vill förbereda och förändra livsstil in i framtiden. Den ingår i en internationell rörelse med ursprung i England. På deras hemsida ges följande information:

Omställning Sverige är den svenska delen av det internationella Transition Towns-nätverket. I våra hemkommuner och stadsdelar kan vi samlas för att möta de utmaningar som följer av kombinationen oljetopp och klimatförändringar. Uppgiften är att inspirera, uppmuntra, stödja, lära upp och bygga nätverk för lokala utvecklingsgrupper som överväger, initierar och genomför omställningsinitiativ.

De arbetar med följande punkter: Peak Oil och konsekvenserna för brist av energi, Tillväxt och skuldekonomin, Miljö- och klimateffekter, Den egna mentala omställningen och sist men inte minst att göra konkreta och bestående samhällsförändringar. Organisationen är en del av landsbygdsutvecklingen och platsen blir viktig utifrån handel och självförsörjning. I organisationen genomförs kurser bland annat om permakultur, odling, biodling, rättvis fördelning.

Referenser

DN

<http://www.dnskola.se/uppdragssvar/vi-overdrive> (2011-12-13)

Ecoprofile – forum för hållbar konsumtion

<http://www.ecoprofile.se> (2011-09-12)

Karlstad kommun

Miljöanpassa dina matvanor

<http://www.karlstad.se> (2011-09-12)

Naturvårdsverket

<http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Klimat/Konsumtion-och-klimat/Konsumtionens-klimatpaverkan/> (2011-07-02)

<http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Klimat/Konsumtion-och-klimat/Konsumtionens-klimatpaverkan/Om-konsumtionsperspektivet/> (2011-07-02)

Handlingsruta (om vad som kan göras i elevernas närmiljö)

- Bjud in någon av organisationerna Permakultur eller Omställning Sverige. De har lokalavdelningar
- Se även övningar i Växternas kretslopp, Nynäshamns naturskola